

Perceptions of justice and fairness in criminal proceedings and restorative encounters: Extending theories of procedural justice

Inleidend

Deze studie onderzoekt de relatie tussen het herstelrecht als normatief kader voor het strafrechtssysteem en de theorie van procedurele rechtvaardigheid, die sinds de jaren zeventig een belangrijke rol speelt in het onderzoek naar de ervaring van de rechtzoekende met het strafrechtssysteem. Hersteltheoretici menen dat de ontevredenheid die bij vele rechtzoekenden heerst na een contact met het strafrechtssysteem, in grote mate te wijten is aan het feit dat zij een slechts beperkte rol spelen in de afhandeling van de zaak. Volgens hersteltheoretici dienen alle partijen betrokken bij het misdrijf, dit wil zeggen het slachtoffer, de verdachte, en eventueel de bredere maatschappij als secundair slachtoffer, ook de kans te krijgen om betrokken te worden bij de afhandeling van de zaak. Deze vraag wordt in grote mate gelegitimeerd door de theorie van procedurele rechtvaardigheid. Via empirisch onderzoek naar het vormen van een rechtvaardigheidsoordeel door mensen betrokken bij een strafzaak werd met deze studie getracht om de relatie tussen het herstelrecht en de theorie van procedurele rechtvaardigheid verder uit te diepen.

Technische aspecten:

Periode: 01/09/2007-31/08/2011

Waar: België

Context: Doctoraatsonderzoek

Wie: Vicky De Mesmaecker (KU Leuven)

Partners: Moderator vzw

Definiëring

Binnen de sociale psychologie groeide vanaf de jaren zeventig, met de ontwikkeling van de theorie van procedurele rechtvaardigheid, het inzicht dat er een verschil bestaat tussen rechtvaardigheid zoals op een objectieve, legalistische wijze gedefinieerd, en rechtvaardigheid zoals op een subjectieve manier gedefinieerd en beleefd. Deze studie heeft zich precies toegespitst op de subjectieve beleving van rechtvaardigheid, en dit binnen een strafrechtelijke context. Er werd onderzocht hoe slachtoffers en verdachten van misdrijven de afhandeling van hun rechtszaak beleven. De specifieke focus van het onderzoek lag op het verwerven van inzicht in hoe zij de notie rechtvaardigheid invullen. De basispremissie van de theorie van procedurele rechtvaardigheid, onderbouwd door meerdere decennia empirisch onderzoek, is dat wanneer mensen hun ervaring met een gerechtelijke autoriteit evalueren, zij niet enkel in rekening brengen of de rechterlijke beslissing al dan niet fair of in hun voordeel is, maar ook evalueren of de procedure die werd gevolgd om tot die beslissing te komen fair was. Mogelijkheden voor participatie door de partijen in de afhandeling van hun rechtszaak, zo toont onderzoek aan, verhoogt hun perceptie van (procedurele) rechtvaardigheid. In deze studie besteedden we daarom bijzondere aandacht aan de beleving van een herstelgerichte interventie. De hoofdonderzoeksvraag die het onderzoek leidde was: In welke mate kan de theorie van procedurele rechtvaardigheid de vraag naar een grotere betrokkenheid van de partijen bij de afhandeling van hun rechtszaak rechtvaardigen en aldus een grondslag bieden voor herstelgerichte interventies? Teneinde deze vraag te beantwoorden werd nagegaan in welke mate een deelname aan een herstelgerichte interventie, in dit geval herstelbemiddeling, een invloed heeft op percepties van procedurele rechtvaardigheid.

Methodologie

Gegeven het doel van de studie werden slachtoffers en verdachten van misdrijven geïnterviewd over hun ervaringen met politie, justitie en herstelbemiddeling. Teneinde contact te leggen met slachtoffers en verdachten werd een samenwerking opgezet met de vzw Moderator. De bemiddelaars van vier gerechtelijke arrondissementen werkten mee om respondenten te verzamelen. Eén groep respondenten bestond uit slachtoffers en verdachten die hadden deelgenomen aan een herstelbemiddeling voor de rechtszaak; een tweede groep bestond uit slachtoffers en verdachten die enkel de traditionele rechtspleging hadden doorgemaakt. Deze respondenten (n=54) werden voor zover mogelijk tweemaal geïnterviewd: één maal voor de rechtszitting en een eventuele deelname aan herstelbemiddeling en één maal na de rechtszitting en een eventuele deelname aan herstelbemiddeling.

Resultaten

Het antwoord op de hoofdonderzoeksvraag, met name de vraag naar de mate waarin de theorie van procedurele rechtvaardigheid kan worden aangewend door hersteltheoretici om herstelgerichte interventies te rechtvaardigen, behoeft enerzijds een conclusie over de mate waarin procedurele recht-

Meer info:

ROULEDGE FRONTIERS OF CRIMINAL JUSTICE

Perceptions of Criminal Justice

Vicky De Mesmaecker

Resultaten (vervolg)

vaardigheid inderdaad een bezorgdheid is van mensen betrokken bij de afhandeling van hun rechtszaak en anderzijds een conclusie over de mate waarin de theorie van procedurele rechtvaardigheid de tevredenheid of ontevredenheid over herstelinterventies kan verklaren en aldus het herstelrecht theoretisch kan onderbouwen.

Wat de eerste deelvraag betreft, bestaat weinig twijfel. De studie bevestigt dat percepties van standing, van neutraliteit en van voldoende mogelijkheden tot betrokkenheid in de procedure (allen elementen van procedurele rechtvaardigheid) belangrijke determinanten zijn van percepties van rechtvaardigheid. Zowel voor als na de zitting speelt procedurele informatie een belangrijke rol wanneer mensen gevraagd wordt hun ervaring met het strafrechtssysteem te evalueren.

Wat de tweede deelvraag betreft, wordt geconcludeerd dat de theorie van procedurele rechtvaardigheid inderdaad een verklaring kan bieden voor het succes van herstelinterventies, en tevens ontevredenheid met dergelijke interventies kan uitleggen. Een deelname aan bemiddeling bleek op verschillende manieren namelijk een invloed te hebben op percepties van (een gebrek aan) standing en neutraliteit, en zodoende op percepties van procedurele rechtvaardigheid. Een voorbeeld is dat van verdachten die door de bemiddelaar op een niet-bevooroordeelde manier worden benaderd, wat vaak in contrast staat met hoe zij zich door de politie of magistraten behandeld voelen. Hun perceptie van neutraliteit stijgt daardoor. Een ander voorbeeld is dat de partijen via een deelname aan bemiddeling erg veel informatie krijgen over de strafprocedure, over hun eigen rechten en over de andere partij. Dat is een zorg voor de nood aan informatie, en gaat aldus over standing. Een derde, eerder negatief voorbeeld, betreft het gevoel van sommigen dat een deelname aan bemiddeling wordt opgedrongen door de brief met het aanbod of door de bemiddelaar tijdens het eerste, verkennend gesprek. Dit vormt de basis voor negatieve percepties van rechtvaardigheid, omdat onvoldoende respect wordt opgebracht voor de betrokken persoon en onvoldoende rekening wordt gehouden met zijn of haar noden (beiden aspecten van standing).

Echter, procedurele rechtvaardigheid mag niet als enige verklaringsmodel naar voor worden geschoven. De evaluatie van een deelname aan bemiddeling vindt, zo wijst de studie uit, immers niet enkel plaats op basis van het effect van deze deelname op percepties van procedurele rechtvaardigheid. De evaluatie van de bemiddelingservaring hangt ook af van factoren die niet door deze theorie worden gedekt. Zo hing de evaluatie van sommige respondenten in de eerste plaats af van of ze naar hun mening door middel van een deelname aan bemiddeling een invloed hadden gehad op het vonnis. Tevens bleek het effect van een deelname op het emotionele welzijn van de respondent op verschillende manieren een belangrijke rol te spelen in de beoordeling van het bemiddelingsgebeuren. Ook het feit dat het deelnemen aan een herstelinterventie toelaat de rechtszaak te versoepelen of te vermijden, en aldus tijd en (emotionele) energie te besparen, bleek een belangrijk punt van evaluatie.

Conclusies

De studie toont aan dat de tevredenheid of ontevredenheid over herstelinterventies in grote mate kan verklaard worden vanuit elementen uit de theorie van procedurele rechtvaardigheid; aldus kan deze theorie het herstelrecht inderdaad theoretisch onderbouwen. Echter, additionele verklaringsmodellen voor het herstelrecht blijven nodig; hierin ligt een uitdaging voor de herstelrechtelijke beweging, die practice-based is en daarom volgens een aantal critici haar theoretische en normatieve grondslag nog onvoldoende aandacht heeft geschonken.

Relevante literatuur

De Mesmaecker, V. (2014). *Perceptions of Criminal Justice*. Abingdon, Oxon: Routledge.

De Mesmaecker, V. (2013). Legitimiteit via procedurele rechtvaardigheid: kunnen herstelrechtelijke praktijken de maatschappelijke legitimiteit van het strafrecht verhogen? *Tijdschrift voor Veiligheid*, 12 (2), 2-25.

De Mesmaecker, V. (2013). "Dat we op zo'n menselijke manier hebben kunnen praten". *Ervaringen met herstelbemiddeling in Vlaanderen*. *Panopticon*, 34 (1), 19-41.